

Індексація зарплати. Приклади.

«Базовий» місяць

Приклад 1. *Працівникам підприємства востаннє піднімали оклади у січні 2021 року. У листопаді 2021 року одному з працівників встановили постійну доплату.*

Оклад працівника не змінився. Збільшення зарплати, що відбувається за рахунок установлення інших постійних зарплатних складових (надбавок, доплат, премій тощо), не впливає на зміну базового місяця.

Тож базовим місяцем для всіх працівників, у тому числі й для працівника, якому встановили доплату, буде січень 2021 року. Причому незалежно від суми підвищення окладу (тарифної ставки).

Приклад 2. *Працівникам підприємства востаннє піднімали оклади у січні 2021 року. Один із працівників звільнився у листопаді, а на його посаду прийняли нового працівника.*

Для новачка базовим місяцем буде січень 2021 року — місяць останнього підвищення окладу за обійманою ним посадою.

Приклад 3. *У листопаді 2021 року створена та внесена до штатного розпису підприємства нова посада. У грудні на цю посаду прийнято працівника.*

Базовим місяцем для працівника буде листопад 2021 року — місяць створення та введення його посади у штатний розпис підприємства. Адже саме в листопаді був встановлений та затверджений у штатному розписі розмір окладу (тарифної ставки) за посадою, на яку його прийнято.

Зверніть увагу! Конкретне рішення у цій ситуації підприємство може прийняти самостійно в колективному договорі (див. лист Мінсоцполітики від 14.06.2016 р. № 263/10/136-16).

Приклад 4. *Останній раз оклади на підприємстві підвищувалися у січні 2021 року. З 1 жовтня 2021 року в штатному розписі збільшили кількість штатних одиниць за посадою «фахівець зі збуту» з однієї до трьох. З цієї ж дати на цю посаду прийнято нового працівника.*

Базовим для працівника буде місяць підвищення окладу за посадою, на яку він прийнятий, тобто січень 2021 року. А ось факт збільшення кількості штатних одиниць за конкретною посадою, вже наявною в штатному розписі, не впливає на порядок визначення базового місяця

Приклад 5. *Останній раз на підприємстві оклади підвищували у січні 2021 року. З 1 грудня 2021 року працівника було переведено на постійну роботу на іншу посаду.*

Базовим місяцем для працівника залишається січень 2021 року, тобто місяць останнього підвищення зарплати за обійманою посадою, за якою індексується зарплата. Зверніть увагу! Для переведених працівників Порядком № 1078 не передбачено збереження індексації-різниці, яку вони отримували на попередній роботі (посаді). Тобто якщо працівник до переведення мав право на таку індексацію-різницю, то після переведення він втрачає право на неї (якщо в колективному договорі підприємства не передбачені інші покращуючі умови щодо індексації зарплати).

Приклад 6. *Працівникам підприємства знижено оклади у лютому 2021 року.*

Зниження окладу (тарифної ставки) не впливає на визначення базового місяця. Тож базовим місяцем залишається місяць останнього підвищення окладів.

Приклад 7. З 22 січня по 27 травня 2019 року жінка перебувала у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами, а з 28 травня 2019 — у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. У грудні 2021 року жінка вирішила припинити відпустку для догляду за дитиною і з 15 грудня приступила до роботи. Останнє підвищення посадових окладів за посадою, яку обіймає працівниця, було в січні 2021 року.

Обчислення ІСЦ для проведення індексації здійснюється з місяця, що настає за місяцем підвищення тарифної ставки (окладу) за посадою, яку обіймає працівниця (п. 10-2 Порядку № 1078). Тобто «базовим» місяцем для неї буде січень 2021 року — місяць останнього підвищення окладу за обійманою посадою. Отже в грудні 2021 року працівниця має право на поточну індексацію. Коефіцієнт поточної індексації 7,0 %, сума для повністю відпрацьованого місяця — 173,67 грн. (2481 грн. x 7 %). Але оскільки працівниця відпрацьовувала не всі дні грудня, то суму індексації виплачують пропорційно відпрацьованому часу (див. приклади нижче).

Коефіцієнт індексації

Коефіцієнт індексації (приріст ІСЦ) потрібен для того, щоб визначити суму індексації. Норми Порядку № 1078 говорять про те, що його розраховують наростаючим підсумком на основі щомісячних індексів споживчих цін, опублікованих Держстатом, до перевищення встановленого порога індексації (103 %).

Точкою відліку для його обчислення є місяць підвищення окладу (тарифної ставки, відрядних розцінок) працівника, тобто «базовий» місяць. Цього місяця значення ІСЦ приймають за 1 або 100 %, а приріст розраховують з місяця, що настає за «базовим».

Коефіцієнти індексації визначають розрахунковим шляхом. Для цього перемножують ІСЦ (щомісячні індекси інфляції, що публікуються у відсотках, потрібно поділити на 100) починаючи з місяця, що настає за «базовим», і отриманий результат множать на 100.

Зауважте: щомісячні індекси інфляції перемножують доти, доки не відбудеться перевищення порога індексації. При цьому сам коефіцієнт індексації визначають так: від отриманого результату перемножування ІСЦ у відсотках віднімають 100.

Після того як величина ІСЦ перевищила встановлений поріг 103 %, з місяця, що настає за місяцем такого перевищення, розрахунок ІСЦ розпочинається заново. І після чергового перевищення порога індексації отримані два ІСЦ перемножують між собою. У результаті утворюється новий коефіцієнт індексації. І так доти, доки у працівника не підвищиться посадовий оклад, тобто зміниться «базовий» місяць.

Розрахуємо коефіцієнт індексації для «базового» січня 2021 року. Перемножуватимемо ІСЦ, починаючи з лютого:

$$1,010_{\text{лютий}} \times 1,017_{\text{березень}} \times 1,007_{\text{квітень}} \times 100 = 103,4 \%$$

Відбулося перевищення порога індексації ($103,1 \% > 103,0 \%$). Це означає, що в червні 2021 року — місяці, наступному після опублікування ІСЦ за квітень-2021, виникло право на індексацію.

Коефіцієнт індексації дорівнює:

$$103,4 - 100 = 3,4 \%$$

Далі починаємо наново розраховувати приріст ІСЦ до перевищення порогу індексації:

$$1,013_{\text{травень}} \times 1,002_{\text{червень}} \times 1,001_{\text{липень}} \times 0,998_{\text{серпень}} \times 1,012_{\text{вересень}} \times 1,009_{\text{жовтень}} \times 100 = 103,5 \%$$

Відбулося чергове перевищення порога індексації ($103,1 \% > 103,0 \%$). А отже в грудні 2021 року (місяці, наступному після опублікування ІСЦ за жовтень-2021), визначаємо новий коефіцієнт індексації:

$$1,034 \times 1,035 \times 100 - 100 = 7,0 \%$$

Сума індексації

Приклад 8. Оклад був підвищений в січні 2021 року (20000 грн). Крім того працівнику встановлена надбавка за складність та напруженість в роботі в розмірі 50% та премія в розмірі 100% посадового окладу.

Загальний розмір зарплати в грудні:

$$20000 + 20000 \times 50\% + 20000 \times 100\% = 50000 \text{ грн.}$$

Проте зарплата індексується в межах прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб. Сума індексації зарплати за грудень 2021 року складає:

$$2481 \text{ грн} \times 7,0 = 173,67 \text{ грн.}$$

де 2481 — розмір ПМПО в грудні 2021 року.

Приклад 9. Працівник займає 0,5 штатної одиниці. Посадовий оклад працівника з урахуванням зайнятості складає 5000 грн. (10000 грн. $\times$ 0,5). Інших постійних доплат, надбавок, премій немає. Останнє підвищення окладу було в січні 2021 року.

Суму індексації визначають з розрахунку повного робочого часу, а виплачують пропорційно відпрацьованому часу.

1. Індексацію обчислюємо виходячи з розміру зарплати при нормальній (повній) тривалості робочого часу, але в межах ПМПО.

У грудні 2021 року сума індексації на повну ставку працівника склала б:

$$2481 \text{ грн.} \times 7,0\% = 173,67 \text{ грн.,}$$

2. Визначимо суму індексацію пропорційно зайнятості:

$$173,67 \text{ грн.} \times 0,5 \text{ ставки} = 86,84 \text{ грн.}$$

Приклад 10. Посадовий оклад працівника 10200 грн. (підвищений у січні 2021 року). У грудні 2021 року працівник відпрацював 17 днів (з 6 по 10 грудня хворів).

Індексації підлягає оплата праці в грошовому вираженні, яка включає оплату праці за виконану роботу відповідно до тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок, постійних надбавок, доплат, премій тощо (абз. 4 п. 2 Порядку № 1078). Виплати, які розраховують із середньої зарплати, не є об'єктами індексації (абз. 3 п. 3 цього Порядку).

Якщо працівникові встановлений повний робочий час, але з якихось причин він відпрацював менше місячної норми робочого часу (наприклад, працівник хворів, перебував у відпустці або був відсутній з інших причин, був прийнятий/звільнений протягом місяця), то для розрахунку індексації застосовують «пропорційне» правило, як і у випадку з неповним робочим часом. Тобто суму індексації визначають виходячи з повної зайнятості працівника, а виплачують пропорційно відпрацьованому часу (лист Мінсоцполітики в листі від 25.02.2016 р. № 75/10/136-16).

У грудні 2021 року сума індексації на повну ставку за умови повністю відпрацьованого часу працівника складає: $2481 \text{ грн.} \times 7,0\% = 173,67 \text{ грн.,}$

Визначимо індексацію пропорційно відпрацьованим дням: $173,67 \text{ грн.} : 22 \text{ роб. дн.} \times 17 \text{ роб. дн.} = 134,20 \text{ грн.,}$

де 22 — кількість робочих днів за графіком роботи в грудні 2021 року;

17 — кількість фактично відпрацьованих днів у грудні.

Приклад 11. З 1 по 31 грудня 2021 року працівник перебував у щорічній відпустці (не відпрацював жодного дня). Цього місяця йому була нарахована премія за підсумками роботи за листопад 2021 року в розмірі 12000 грн. Останнє підвищення окладу було в січні 2021 року.

При «базовому» місяці січні 2021 року сума поточної індексації в грудні цього року складає 173,67 грн. ($2481 \text{ грн.} \times 7,0\%$).

Водночас працівник у грудні не відпрацював жодного дня. Тому індексація за грудень йому не нараховується ($173,67 \text{ грн.} : 22 \text{ роб. дн.} \times 0 \text{ роб. дн.} = 0 \text{ грн.}$), навіть незважаючи на те, що йому була нарахована щомісячна премія, яка також є об'єктом індексації.

Відрядження та індексація

Працю працівника у відрядженні оплачують згідно з трудовою або колективною угодою. При цьому розмір такої оплати не може бути нижчим середнього заробітку (ч. 4 ст. 121 КЗпП). Тобто для оплати праці працівника за період відрядження необхідно:

- 1) визначити денний заробіток за місяць, у якому працівник перебував у відрядженні;
- 2) розрахувати середньоденну заробітну плату працівника;
- 3) порівняти отримані величини.

Якщо денний заробіток вищий за середньоденну заробітну плату, то дні роботи у відрядженні оплачують виходячи з денного заробітку (тобто як звичайні робочі дні). У цьому випадку працівник отримає за місяць свою звичайну заробітну плату. Її індексуйте в загальному порядку.

А якщо середньоденна зарплата вище і період відрядження буде оплачений виходячи з її величини, то в цьому випадку оплата такого періоду індексації не підлягає, оскільки виплати, обчислені виходячи із середньої зарплати, індексації не підлягають (абз. 3 п. 3 Порядку № 1078).

Приклад 12. *Працівник перебував у відрядженні з 1 по 3 грудня 2021 року (3 робочі дні). Згідно зі штатним розписом оклад працівника складає 8200 грн., крім того, йому нараховували премію за грудень у розмірі 3000 грн. «Базовий» місяць для проведення індексації — січень 2021 року. Період відрядження оплачений виходячи з денного заробітку.*

Індексацію нараховуємо в повній сумі: $173,67 \text{ грн.} (2481 \times 7,0\%)$

Загальна сума зарплати за грудень з урахуванням індексації складе:
 $8200 + 3000 + 173,67 = 11373,67 \text{ грн.}$

Приклад 13. *Працівник перебував у відрядженні з 1 по 3 грудня 2021 року (3 робочих днів). Оклад працівника складає 8200 грн., інших доплат, надбавок, премій немає. «Базовий» місяць для проведення індексації — січень 2021 року. Період відрядження оплачений виходячи із середньоденного заробітку — 380 грн.*

Визначимо суму індексації за грудень 2021 року з урахуванням того, що 3 робочих дні цього місяця з 22 було оплачено виходячи із середньоденної зарплати:

$173,67 : 22 \times 19 = 149,99 \text{ грн.}$

За грудень 2021 року працівнику нараховують:

$8200 \text{ грн.} : 22 \text{ роб. дн.} \times 19 \text{ роб. дн.} + 380 \text{ грн.} \times 3 \text{ роб. дн.} + 149,99 \text{ грн.} = 8371,81 \text{ грн.}$

Простій та індексація

Приклад 14. *Працівник знаходився у простої з 1 по 3 грудня 2021 року. Період простою оплачено в розмірі 2/3 встановленого йому окладу. Останній раз оклад працівника підвищували у січні 2021 року. У працівника повна зайнятість. Кількість фактично відпрацьованих днів у грудні — 19 із 22 робочих за графіком.*

До фонду оплати праці у складі додаткової зарплати потрапляє також оплата часу простою не з вини працівника. Проте оплата простою — це виплата за невідпрацьований час (п.п. 2.2.12 Інструкції № 5)

Базовий місяць для працівника — січень 2021 року — місяць останнього підвищення окладу. У грудні 2021 року сума поточної індексації від базового місяця січня 2021 року склала 173,67 грн

Працівник не відпрацював грудень повністю. Тож визначаємо суму індексації пропорційно відпрацьованим дням:

$$173,67 : 22 \times 19 = 149,99 \text{ грн.}$$

Підвищили зарплату в середині місяця

Приклад 15. З 15 грудня 2021 року працівнику підвищили оклад з 9000 до 10000 грн. Інших постійних складових зарплати (надбавок, доплат, щомісячних премій) немає. Базовий місяць для індексації зарплати — січень 2021 року.

Оскільки підвищення окладу відбулося в середині місяця, то до підвищення індексацію виплачують на колишніх умовах (без урахування підвищення посадового окладу), але пропорційно відпрацьованим дням за період до підвищення посадового окладу.

Підвищення зарплати з розрахунку на повний місяць становитиме 1000 грн (10000 - 9000). Сума можливої поточної індексації за повний місяць від базового січня 2021 року становитиме 173,67 грн.

Сума підвищення окладу, виходячи з умов повністю відпрацьованого місяця (1000 грн), перевищує суму можливої поточної індексації за повний місяць (173,676 грн). І якби оклад підвищили з 1-го числа, то суму індексації в грудні 2021 року працівнику не нараховували. Але ці нові умови фактично використовуємо тільки для другої половини місяця, тобто після фактичного підвищення окладу (з 15.12.2021 р.).

Оскільки оклад працівника підвищили не з 1-го числа місяця, то до 15.12.2021 р. суму індексації потрібно нарахувати за старими умовами пропорційно відпрацьованим дням.

Сума індексації зарплати до підвищення:

$$173,67 : 22 \times 10 = 78,94 \text{ (грн),}$$

де 22 – кількість робочих днів у грудні 2021 року, перебачених графіком роботи;

10 – фактично відпрацьовані дні до дня підвищення окладу (з 1 по 14 грудня включно).

За період з 15 по 31 грудня індексацію не нараховуємо. Грудень 2021 року став базовим місяцем.

Порівняльні розрахунки та індексація-різниця

П. 5 Порядку № 1078 передбачено: сума індексації в місяці підвищення тарифних ставок (окладів) не нараховується, якщо розмір підвищення заробітної плати перевищує суму індексації, що склалася в місяці підвищення доходу.

Якщо розмір підвищення заробітної плати не перевищує суму індексації, що склалася в місяці підвищення тарифних ставок (окладів), сума індексації цього місяця розраховується як різниця між сумою індексації і розміром підвищення заробітної плати. У разі коли відбувається підвищення тарифних ставок (окладів), у місяці підвищення враховуються усі складові заробітної плати, що не мають разового характеру.

Це означає, що в місяці підвищення посадового окладу (тарифної ставки) треба провести порівняльні розрахунки і визначити право працівника на подальшу індексацію. При цьому для «обнулення» індексації важливо, щоб сума зарплатного підвищення перевищила суму можливої індексації. При цьому місяць підвищення окладу стає «базовим».

Якщо підвищення окладу буде менше, ніж належна індексація, то в такому разі у працівника з'являється право на індексацію-різницю вже в «базовому» місяці (місяці підвищення окладу).

Приклад 16. *Посадовий оклад працівника складає 7000 грн. (останнє підвищення відбулося в січні 2021 року). У грудні 2021 року оклад підвищили на 500 грн. (новий оклад 7500 грн). Інших постійних доплат, надбавок, премій працівникові не встановлювали.*

Оскільки у грудні 2021 року працівникові підвищили оклад, то цей місяць стає новим місяцем підвищення окладу («базовим» місяцем). Цього місяця необхідно провести порівняльні розрахунки і визначити право працівника на подальшу індексацію.

Визначимо суму можливої індексації у грудні від попереднього «базового» місяця січня 2021 року:

$$2481 \times 7,0 \% = 173,67 \text{ грн.},$$

де 2481 — прожитковий мінімум, установлений для працездатної особи у грудні 2021 року;

7,0 — коефіцієнт індексації для «базового» січня-2021.

Оскільки сума підвищення окладу перевищує суму можливої індексації (500 грн. > 173,67 грн.), індексація у грудні не нараховується («обнуляється»). Розрахунок приросту ІСЦ для визначення наступного коефіцієнта індексації розпочнеться з січня 2022 року.

В грудні 2021 року працівникові буде нарахована зарплата у розмірі 7500 грн.

Приклад 17. *Працівникові підприємства в грудні 2021 року підвищили оклад на 100 грн. (старий оклад 7000 грн, новий – 7100 грн.) До цього оклад підвищувався в січні 2021 року. Інших постійних доплат, надбавок, премій немає.*

У грудні сума можливої індексації становить 173,67 грн. Сума можливої індексації більша, ніж сума зарплатного підвищення (173,67 грн. > 100 грн.). Тому для такого працівника визначимо індексацію-різницю:

$$173,67 - 100 = 73,67 \text{ (грн).}$$

В грудні 2021 року працівникові буде нарахована зарплата у розмірі:

$$7100 \text{ оклад} + 73,67 \text{ індексація-різниця} = 7173,67 \text{ (грн).}$$

Відрядна оплата праці та індексація-різниця

Сума основної зарплати (фактичний відрядний заробіток) працівника з відрядною оплатою праці безпосередньо залежить від рівня виконання і перевиконання норм виробітку та виробничих змінних завдань. У результаті сума основної зарплати з місяця у місяць може бути різною, що не дає чітко визначити суму, на яку збільшилася зарплата у місяці підвищення відрядних розцінок. В цьому разі у порівняльних розрахунках з метою індексації можна використати дані про встановлену норму виробітку у місяці підвищення відрядних розцінок та розцінки до й після підвищення.

Приклад 18. *Для окремих робітників підприємства встановлена відрядна оплата праці. Робітник виготовляє деталі А та Б. У грудні 2021 року відрядні розцінки на виробництво деталі А підвищили з 50 грн/шт. до 55 грн/шт., а деталі Б — з 30 грн/шт. до 35 грн/шт. До цього відрядні розцінки востаннє підвищувались у січні 2021 року. Норма виготовлення деталей А — 100 шт., деталей Б — 60 шт.*

Розрахуємо суму основної зарплати працівника за грудень, використовуючи:

1) старі розцінки:

$$50 \times 100 + 30 \times 60 = 6800 \text{ (грн);}$$

2) нові розцінки:

$$55 \times 100 + 35 \times 60 = 7600 \text{ (грн).}$$

Підвищення зарплати в грудні складе:

$7600 - 6800 = 800$ (грн).

Сума можливої індексації в грудні 2021 року від базового січня 2021 року — 173,67 грн. Сума підвищення зарплати (800 грн) більше суми можливої індексації (173,67 грн). Тож у грудні 2021 року сума індексації не нараховується. Грудень 2021 року стає базовим місяцем і розрахунок ІСЦ нарастаючим підсумком розпочнеться із січня 2022 року.

Приклад 19. Візьмемо тіж самі умови, але приймемо, що відрядні розцінки на виробництво деталі А підвищили з 50 грн/шт. до 51 грн/шт., а деталі Б — з 30 грн/шт. до 31 грн/шт.

Розрахуємо суму основної зарплати працівника за грудень, використовуючи:

1) старі розцінки:

$50 \times 100 + 30 \times 60 = 6800$ (грн);

2) нові розцінки:

$51 \times 100 + 32 \times 60 = 6960$ (грн).

Підвищення зарплати в грудні складе:

$6960 - 6800 = 160$ (грн).

Сума підвищення зарплати (160 грн) менше суми можливої індексації (173,67 грн), тому у працівника з'являється право на індексацію-різницю в сумі:

$173,67 - 160 = 13,67$ (грн).

Оклад знизили, а потім підвищили

Приклад 20. Востаннє на підприємстві працівникові А посадовий оклад було підвищено з 1 січня 2019 року, він становить 8000 грн (інших доплат, премій у нього немає). Із 1 травня 2020 року у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці оклад цього працівника було знижено до 6000 грн. З 1 грудня 2021 року оклад працівнику А було підвищено до 6500 грн. Сума індексації зарплати за грудень 2021 року при базовому місяці — січні 2019 року — становить 362,23 грн (коефіцієнт індексації — 14,6 %).

На зміну «базового» місяця впливає **лише підвищення** посадового окладу. Зниження - не впливає на базовий місяць. Тож при зниженні окладу в травні 2020 року базовий місяць так і залишився— січень 2019 року. В грудні 2021 року відбулося підвищення окладу, а отже це новий базовий місяць. В цьому місяці значення індексу споживчих цін приймається за 1 або 100 відсотків. Обчислення приросту індексу споживчих цін для проведення подальшої індексації здійснюється з січня 2022 року.

Проте в грудні 2021 р. слід визначити право на подальшу індексацію, оскільки від попереднього базового місяця січня 2019 року можлива сума індексації в грудні становить 362,23 грн.

Порівняння суми підвищення заробітної плати із сумою індексації здійснюється в **умовах місяця, у якому відбулося таке підвищення**. При цьому визначення суми підвищення доходу для його порівняння із сумою індексації, яка склалася на грудень 2021 року, має відбуватися з урахуванням посадового окладу до (станом на листопад 2021 року) та після його підвищення та всіх складових заробітної плати, які були встановлені на грудень 2021 року (лист Мінсоцполітики від 09.04.2021 р. № 2144/0/290-21/51).

В листопаді зарплата працівника складала 6000, в грудні — 6500 грн. Тобто сума підвищення склала 500 грн (6500-6000). Таким чином, зарплата за грудень 2021 року не індексується, оскільки останнє підвищення зарплати (500 грн) «перекрило» суму індексації (362,23 грн).

Використані документи

Порядок № 1078 — Порядок проведення індексації грошових доходів населення, затвердженого постановою КМУ від 17.07.2003 р. № 1078